

Formeren

De kiezer heeft gesproken, het woord is aan de gekozenen. Zij staan voor de opgave om de route aan te geven waarlangs in de eerstkomende jaren een krachtig begin moet worden gemaakt met het economische herstel in Nederland. De opgave om de jarenlange trend van doorzeken en besluiteloosheid te doorbreken die het sociaal-economisch beleid de laatste jaren heeft gekenmerkt, en de weg te wijzen uit de economische malaise die crisisproporties heeft aangenomen. Gevraagd wordt een consistente politiek die de herindustrialisatie helpt bevorderen, herstel van het macro-economische evenwicht naderbij brengt en tot een aanvaardbare verdeling van offers en lasten komt. Die politiek moet niet alleen worden ontworpen, maar ook worden uitgevoerd. Uiteraard spelen daarbij de sociale partners een wezenlijke rol, maar ook andere actoren binnen en buiten het overheidsapparaat. Voor een adequate uitvoering is noodzakelijk dat de bestuurlijke impasse wordt doorbroken. Dat is nogal wat; veel méér dan uit de verschillende verkiezingsprogramma's valt te destilleren.

Wat zijn de elementen van zo'n beleid? Anders dan bij voorgaande verkiezingen het geval was is deze keer niet aan politici van verschillende partijen gevraagd in *ESB* hun visie op de economische problemen en de oplossing daarvan te ontvouwen, maar zijn enkele bijdragen verzameld waarin de belangrijkste thema's voor de komende jaren aan de orde komen. Wolfson schrijft over het economische herstel, Albada over de loonvorming, Arts over het verdelingsvraagstuk en Rosenthal belicht bestuurlijke aspecten. Er ontbreekt een artikel over het herindustrialisatiebeleid, maar de rapporten van de commissies Wagner I en II die daarover zijn verschenen, bieden voldoende aanknopingspunten en hebben voldoende bekendheid gekregen om het geheel te completeren.

Een enkele opmerking over het *herindustrialisatiebeleid*. Er mag geen onduidelijkheid over bestaan dat versterking van de economische structuur een absolute noodzaak is voor economisch herstel op middellange termijn. Elk herstelplan dient te worden getoetst op zijn bijdrage tot het versterken van de economische structuur. Het gaat erom dat investeringen tot stand komen die een nieuwe, kwalitatief hoogwaardige, economische groei genereren. Het regeringsbeleid kan op deze punten echter weinig meer dan voorwaardenscheppend zijn. Het moet worden afgewacht of het verbeteren van de condities voor investeren en ondernemen ook daadwerkelijk tot verhoging van de investeringsactiviteit leidt. Bovendien moet rekening worden gehouden met het optreden van aanzienlijke vertragingen. Dat is in een aantal opzichten onbevredigend; versterking van de economische structuur is geen „dankbaar” beleid, in de zin dat snel resultaten zichtbaar zijn. Maar dat maakt het niet minder noodzakelijk.

Behalve op het versterken van de economische structuur dient de aandacht te worden geconcentreerd op het economische proces. Het *macro-economische evenwicht* moet worden hersteld. Vooral in de jaren zeventig zijn er dingen mis gegaan in de processen van inkomensvorming, -besteding en -verdeling. Het evenwicht tussen bestedingen en productiecapaciteit raakte zoek (met als ernstigste gevolg het sterk oplopen van de werkloosheid), de verhouding tussen consumptieve bestedingen en investeringen werd in toenemende mate onevenwichtig, de categoriale inkomensverdeling (verhouding lonen/overig inkomen) groeide scheef en de collectieve sector vertoonde een vrijwel onbeheerste expansie die deels ten koste ging van de particuliere sector. Economische herstelplannen dienen zich simultaan op het verminderen van deze onevenwichtigheden te richten. Een plan dat daartoe kansen lijkt te bieden is het momenteel in het middelpunt van de discussie staande plan-Schouten. Wolfson bespreekt in zijn artikel de merites van dit plan en komt tot de conclusie dat van alle herstelplannen het plan-Schouten nog de beste kansen biedt, „mits het met enige additionele zekerheden wordt omgeven”. Deze additionele zekerheden betreffen maatregelen ter „flexibilisering” van de aanbodzijde van de economie, het weer beheersbaar maken van de overheidsuitgaven door herinvoering van het structurele begrotings-

beleid en, last but not least, een systeem van begeleide loonvorming.

Bij het laatste is rechtstreeks de positie van de *sociale partners* in het geding. Worden zij — weliswaar gedifferentieerd naar bedrijfstak — toch weer in het keurslijf van loondictaten geperst? Dat druist in tegen de opvatting van Albada, die de loonvorming geheel onder de doem van het overheidsingrijpen vandaan wil halen. De sociale partners zouden hun eigen verantwoordelijkheid voor de loonvorming moeten kunnen hernemen. Het risico daarvan is volgens Albada thans beperkt omdat de diepe recessie en de hoge werkloosheid zo'n drukkende werking op het loonpeil uitoefenen dat voor excessieve loonstijgingen opzichte van de buitenlandse concurrenten niet hoeft te worden gevreesd. Een voorwaarde voor vrije loonvorming is wel, dat de doorwerking van het overeengekomen loonniveau in de gehele nationale economie wordt beperkt. Daartoe dienen de mechanisch werkende indexclausules en de automatische koppelingen bij de loon- en inkomensvorming van ambtenaren en uitkeringsgerechtigden te worden doorbroken. Aan de laatste voorwaarde is in de recente regeringsvoorstellen m.b.t. de ambtenarensalarissen en uitkeringen voldaan, en de volledige automatische prijscompensatie staat binnen (delen van) de vakbeweging ter discussie. De vakbeweging ervaart nu hoe duur de solidariteit wordt betaald. Bij vrije loonvorming wordt haar door de markt (c.q. de ondernemers) het vel over de oren gehaald, in het geval van geleide loonpolitiek gebeurt dat (na overleg) door de overheid. De vraag is of óók voor werknemers geen wervender beleid is te ontwerpen waardoor zij een duidelijker en zichtbaarder belang krijgen bij herindustrialisatie en het versterken van de economische structuur, in plaats van alleen maar voor loonoffers te worden geplaatst. De eenzijdige nadruk op inleveren en bezuinigen zonder dat daar zelfs maar een perspectief tegenover staat, draagt zeker niet bij tot het activeren van de inbreng en medewerking van de vakbeweging aan het economische herstel.

Het beleid ten aanzien van de economische structuur en het economische proces dient nog te worden gecompleteerd met een beleid betreffende de (micro-economische) verdeling. Zonder twijfel zal de verdelingsproblematiek in de komende jaren hoogst actueel blijven. „Equity” en „efficiency” moeten telkens opnieuw worden afgewogen. Arts geeft al aan hoe moeilijk is vast te stellen wat „eerlijk delen” is. Probleem is dat het aantal inkomensstrekkers sneller groeit dan het nationale inkomen. Daar komt nog bij dat het overig inkomen moet toenemen ten koste van het looninkomen ten einde de ondernemingslust in Nederland aan te wakkeren. Voorts is zeer nadrukkelijk de verdeling tussen actieven en niet-actieven in het geding. In de derde plaats begint het nivelleringsstreven in de personele inkomensverdeling steeds meer weerstanden op te roepen. Ten slotte speelt de omstrede kwestie van de individualisering van inkomens en het kostwinnersbeginsel in de belastingheffing. Conflictstof te over. We hebben het dan nog niet over de herverdeling van arbeid waarover de laatste tijd steeds pessimistischer geluiden te horen zijn. Niettemin is herverdeling van arbeid een onmisbaar onderdeel van elk herstelplan.

Zoals gezegd is economisch herstel evenwel geen kwestie van het simpelweg toepassen van economische remedies. Het is de uitkomst van politieke en maatschappelijke processen. „Gelijk hebben is nog iets anders dan gelijk krijgen”, zegt Wolfson, want er zijn grote belangen in het geding. Doorslaggevend zijn de *invloeds- en machtsverhoudingen* in het politieke en maatschappelijke bestel. In zijn bijdrage gaat Rosenthal daar nader op in. Tegenover het vrije spel der marktkrachten beschrijft hij het vrije spel der politiek-bestuurlijke krachten. De uitkomsten zijn ongewis.

Onder die omstandigheden gaat opnieuw het spel van de kabinetsformatie van start. Misschien is het onjuist om van spel te spreken want het gaat wel degelijk om de knikkers.

L. van der Geest